

University of Groningen

De tragedie van de meent

Schram, Hilda

Published in:
Kunst en Wetenschap

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Schram, H. (2016). De tragedie van de meent: Behoud van het Nederlands kan geen individuele verantwoordelijkheid zijn. *Kunst en Wetenschap*, 25(4), 9-10.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

DE TRAGEDIE VAN DE MEENT

BEHOUD VAN HET NEDERLANDS KAN GEEN INDIVIDUELE VERANTWOORDELIJKHEID ZIJN

HILDA SCHRAM

Op een warme zomeravond werd er in Salamanca op het mooiste plein van Europa een toneelspektakel opgevoerd. Een uur voordat het zou beginnen liep het plein al flink vol. Men ging op de grond of op een bankje zitten en er was een gezellige, gemoedelijke, verwachtingsvolle sfeer. Het stuk zou op de balkons van de gebouwen rondom het plein uitgevoerd worden en omdat we allemaal zaten zou iedereen een prima zicht hebben. Maar zo ging het niet. Toen het begon gingen een paar mensen staan, zodat degenen daarachter ook moesten gaan staan om wat te kunnen zien, zodat de mensen daarachter... Uiteindelijk stond natuurlijk iedereen met als gevolg dat je voortdurend om het hoofd van je voorganger heen moest kijken om wat van de voorstelling mee te krijgen en iedereen slechter af was dan wanneer we allemaal waren blijven zitten.

Ondertussen in Nederland. Het is de laatste tien, vijftien jaar gewoonte om de lessen, te beginnen op de universiteiten, voor een deel of allemaal en afhankelijk van de studierichting, in het Engels aan te bieden. Bij zo'n tachtig procent van de masteropleidingen is Engels inmiddels de instructietaal. Echter, artikel 7.2 van de Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW) luidt dat opleidingen in Nederland in het Nederlands worden gegeven, tenzij er zwaarwegende argumenten zijn om daarvan af te wijken. Dat maakt nieuwsgierig naar de argumenten van de verantwoordelijken voor de handhaving van deze wet om zich hier niet aan te hoeven houden.

ONDERWIJS IN DE EIGEN TAAL

Onze huidige minister van OCW, Jet Bussemaker, zegt dat het wat haar betreft echt geen dode letter is dat onderwijs in principe in het Nederlands wordt gegeven: 'Het feit dat wij veel opleidingen in het Engels geven, overigens veel meer master- dan bacheloropleidingen, maakt ons aantrekkelijk voor buitenlandse studenten, maar ik vind het niet passend als het beleid enkel gericht is op het aantrekken van meer buitenlandse studenten. Instellingen moeten transparant onderbouwen waarom zij kiezen voor Engels taalbeleid.'

Dat lijkt me al een behoorlijke afwijking van de geest van genoemde wet, maar wat zijn dan die redenen? Bussemaker: 'Een voordeel van dat wij buitenlandse studenten hebben betekent dat wij een *international classroom* kunnen ontwikkelen, hetgeen ook weer van belang is voor Nederlandse studenten, want op die manier doen zij in Nederland buitenlandse ervaringen op waaraan zij zich kunnen optrekken.' Nu is mijn eerste gedachte bij het begrip *international classroom* gewoon een klas waarin studenten uit allerlei landen zitten, dus wat is een pleidooi voor een *international classroom* anders dan het herhalen van het argument om meer buitenlandse studenten aan te trekken? De doelen van *international classrooms* in het hoger onderwijs worden als volgt geformuleerd: studenten voor te bereiden op een internationale samenleving door ze te laten samenwerken met studiegenoten van andere culturen of nationaliteiten; ze een ruimere blik te geven door ze in contact te laten komen met andere manieren en gebruiken; ze te leren zich uit te drukken in een taal die niet hun moedertaal is; en hen kennis te laten maken met andere methodes van lesgeven en beoordelen.

Nu ben ik het met de eerste twee punten eens dat het in aanraking komen met andere culturen en talen, niet alleen voor studenten maar voor iedereen, een verrijking is. Het stimuleren van een poosje studeren in het buitenland lijkt me dan ook een goede zaak, en een uitstekende uitdrukkingsvaardigheid in andere talen kan natuurlijk alleen maar van pas komen. In dat geval is het de individuele beslissing van de student om taalverwerving te laten prevaleren boven niveau in de gekozen discipline. Maar om in staats-

verband afbreuk te doen aan de kwaliteit van het onderwijs omwille van het leren van Engels gaat wel wat ver. Een universitaire studie is geen talenstudie (tenzij dat is wat je doet), en die kan nu eenmaal het beste in je moedertaal. Het recht op onderwijs in de eigen taal wordt niet voor niets expliciet genoemd in allerlei mensenrechtenverdragen. Het lijkt me ook vooral wenselijk dat je je juist in je moedertaal correct en zorgvuldig leert uit te drukken. En, ten slotte, ontgaat me eerlijk gezegd de strekking van het vierde doel van de *international classroom*: kennismaken met andere methodes van lesgeven en beoordelen. Waarom? Waar komt dat op neer? Is de didactiek in het buitenland beter? Bussemaker sluit haar redenering af met een raadselachtig: 'Wat Nederland echt goed doet [...] is het merk Nederland neerzetten.'

Genoeg holle retoriek. Al met al ben ik niet onder de indruk van de deugdelijkheid van de argumentatie waarom het gerechtvaardigd kan zijn Engels als instructietaal te verkiezen boven het Nederlands en dus, als gevolg daarvan, zo ingrijpend te tornen aan de positie van onze eigen taal. Om te beginnen zijn de consequenties voor het niveau van het onderwijs ernstig; het kwaliteitsverlies, door de vaak niet perfecte beheersing van het Engels van zowel studenten als docenten, wordt wel geschat op dertig procent. Rik Smits, taalkundige en wetenschapsjournalist, schrijft in *Vrij Nederland*: 'Engels is nu eenmaal de lingua franca van de wetenschap, maar een lingua franca is een lapmiddel, een noodverband waarmee je elkaar zo goed en zo kwaad als het gaat nog kunt bereiken. Dat is ontzettend nuttig, maar wie een lingua franca tot standaard verheft, doet iedereen tekort.'

Nu is dit een probleem dat op den duur verdwijnt, het niveau van het Engels zal bij iedere nieuwe generatie steeds beter worden, dus uiteindelijk lost het zich op. Maar veel erger dan dat zijn de gevolgen voor het Nederlands zelf, een kwestie waar je degenen die zich verzetten tegen de onverbiddelijke verengelsing van het hoger onderwijs veel minder over hoort.

NEDERLANDS ALS TAAL VAN DE WETENSCHAP

In de wet staat dus dat onderwijs in een andere taal dan het Nederlands de uitzondering moet zijn en door sommigen in de Kamer wordt er dan ook bij de minister op aangedrongen dat zij die regel handhaaft. Zij verklaart echter er niets voor te voelen om 'een taalpolitie in te stellen', al erkent zij 'dat er een spanningsveld is tussen internationalisering en taalbehoud'.

Laten we dit even tot ons laten doordringen: onze minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt dus expliciet dat het behoud van het Nederlands, misschien wel onze belangrijkste culturele eigenschap, gevaar loopt te verdwijnen door de internationalisering van het hoger onderwijs, maar dat zij niet van plan is daar iets tegen te doen.

De minister zegt wel toe over dit probleem in gesprek te zullen

gaan met onder meer de VSNU (Vereniging van samenwerkende Nederlandse universiteiten) en ze wil opleidingscommissies en studentenpanels 'hierin vooral hun kritische rol laten vervullen'. Maar studenten hierover te laten beslissen betekent dat het veld het zelf mag weten en we weten waar dat toe leidt, dan voeren kortetermijneigenbelang en aanpassing aan anderen de boventoon. Dan gaat iedereen staan bij een toneelvoorstelling terwijl blijven zitten voor iedereen uiteindelijk gunstiger zou zijn.

Het zijn nu vooral de masteropleidingen die in het Engels zijn, vaak is er voor de bacheloropleiding nog wel een mogelijkheid om het in het Nederlands te doen. Maar hoe verstandig is het om te kiezen voor een Nederlandstalige opleiding als zoveel anderen voor de Engelse kiezen? Wanneer studiegenoten inmiddels zonder problemen Engels spreken, terwijl dat bij jou op het niveau 'ik kan me prima redden' is blijven steken? En wanneer het ook bij een eventuele vervolgstudie vaak als een nadeel gezien wordt wanneer je voor je bachelorstudie de Nederlandstalige variant hebt gekozen? Je wordt dus in zekere zin gedwongen om, zelfs wanneer je een studie wél in het Nederlands kunt doen, toch voor de Engelse variant te kiezen. Eigenbelang staat, volkomen begrijpelijk, voorop. Dit is een proces waarvan de uitkomst onontkoombaar vaststaat: steeds meer Nederlandse studenten zullen kiezen voor een Engelstalige opleiding; daarom zullen er, bij gebrek aan belangstelling, steeds minder Nederlandstalige opleidingen worden aangeboden, en zo zal uiteindelijk alle hoger onderwijs in het Engels worden gegeven en is artikel 7.2, alle loze beloftes van onze minister ten spijt, de dode letter geworden waar sommigen al zo lang voor vreesden.

NEDERLANDS IS MINDER

‘Buitenlandse studenten [...] maken Engelstalig onderwijs een must,’ beweert Gerwin van der Laan in *de Volkskrant*, hiermee voor het gemak voorbijgaand aan het feit dat er ook vóór deze ontwikkeling buitenlandse studenten in Nederland kwamen studeren. Het is voor sommigen misschien moeilijk voorstelbaar, maar je kunt dus als buitenlander Nederlands leren. Er wordt, zelfs in deze situatie, waarin we ons al compleet aanpassen aan de buitenlandse student, ook nauwelijks iets gedaan om ervoor te zorgen dat de buitenlandse studenten toch nog zoveel mogelijk van het Nederlands meekrijgen. Integendeel, het lijkt wel alsof het een ziekte betreft waar ze zo min mogelijk mee in aanraking moeten komen. Zo is de lift in de universiteitsbibliotheek Groningen al jaren tweetalig. Het wordt kennelijk te moeilijk voor buitenlanders geacht om te leren wat ‘eerste, tweede of verdere verdieping’ betekent. En op de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen zijn sinds kort alle knoppen van automatische deuren waarop ‘Deur open’ stond overgeplakt met stickers met de tekst ‘Push to open’. Wat een belediging voor de intelligentie van buitenlandse studenten en medewerkers. Of moeten zij soms denken dat ze eigenlijk in een provincie van Groot-Brittannië terecht zijn gekomen?

In het dagelijks leven zijn wij allemaal tamelijk onderdanig met het Nederlands, we stappen bij het minste of geringste over op het Engels. Dit neemt iedere prikkel voor buitenlanders weg om Nederlands te gaan leren, wat ook jammer voor henzelf is, want zonder goede kennis van het Nederlands kun je geen volwaardig lid van onze samenleving worden. Hun verblijf hier is dan ook vaak maar tijdelijk, hun gebrek aan kennis van het Nederlands blijkt een belemmering om hier werk te vinden. Maar ook dit probleem zal zich uiteindelijk oplossen, je kunt niet straffeloos een compleet domein van een taal verwijderen zonder dat dit consequenties heeft en het voortbestaan van die taal als zodanig bedreigt. De minister is zich daar duidelijk ook van bewust wanneer zij signaleert dat internationalisering op gespannen voet met taalbehoud staat. Ilja Leonard Pfeiffer formuleert bondig, beeldend en humoristisch hoe mensen

over honderd jaar terug zullen kijken op onze tijd: ‘In 2013 gebruikte men nog een paar woorden Nederlands om de echte Engelse woorden heen, al was dat folkloristische gebruik toen al in onbruik aan het raken.’

NEDERLANDS ALS VOLWAARDIGE CULTUURTAAL

Een academische vorming in het Nederlands zal binnenkort tot het verleden behoren, hetgeen betekent dat een wetenschappelijk denkniveau in het Nederlands niet meer verwacht kan worden. Het belang van een academische denktal die tevens de moedertaal is wordt op deze manier totaal uit het oog verloren. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren heeft, in een poging dit tijt te keren, een advies geschreven over hoe internationalisering vorm zou kunnen krijgen zonder het Nederlands te laten verworden tot een tweederangs huis-tuin-en-keukentaaltje. Zij stelt voor ontsluiting van wetenschappelijke kennis in het Nederlands in alle kennisdomeinen te garanderen, excellente wetenschapsbeoefening in het Nederlands en excellente wetenschapsbeoefening in andere talen gelijkwaardig te waarderen, ruimte te creëren voor de ontwikkeling van taalvaardigheid van studenten in het Nederlands in zowel de bachelor- als de masterfase van alle opleidingen, en ten slotte, en misschien wel voorafgaand aan alle vorige punten, werk te maken van een weldoordacht talenbeleid, waarin de rol en positie van het Nederlands, in relatie tot andere talen, worden geëxpliciteerd.

INTERNATIONALISERING BLIJKT UNIFORMERING

Het sleutelwoord om deze Engelse ziekte te rechtvaardigen is internationalisering maar verengelsing vloeit daar niet logisch uit voort en is er in zekere zin zelfs mee in strijd. Internationalisering zou een middel tot een bepaald doel moeten zijn, namelijk uitwisseling tussen verschillende culturen, kennismaken met het andere en de ander. Maar middel is tot doel verheven en als internationalisering identiek met verengelsing wordt draagt het bij tot minder variatie, niet tot meer.

Studenten die in een buitenland van hun keuze in de taal van dat land willen studeren zullen die mogelijkheid in de toekomst niet meer hebben, tenzij die taal Engels is. Internationalisering zal op deze manier juist leiden tot gelijkschakeling, uniformering, afname van diversiteit tot één universele monocultuur. Dit toont de leegheid van de argumenten en het gebrek aan inhoudelijke overwegingen aan. Wat ten grondslag ligt aan deze keuzes en de doorslag geeft is het feit dat iedereen het doet, kuddegedrag. Dit verschijnsel wordt in de sociale wetenschappen de tragedie van de meent genoemd. De tragedie is dat zelfs diegenen die zich graag zouden willen inzetten voor het behoud van hun eigen taal zich toch genoodzaakt zien mee te gaan met de stroom en te kiezen voor het Engels en zo, knarsetandend, mee te werken aan het verdwijnen van het Nederlands.

Drs. H.C. Schram is psycholoog en linguïst. Zij is werkzaam als specialist wetenschappelijke informatie in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen.